

*Тютюнник Юрій Михайлович,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії
та економічних досліджень*

УДК 338.314

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Важливим напрямом оцінювання фінансового стану суб'єктів малого підприємництва є аналіз рентабельності та окупності їх діяльності за інформацією Фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва відповідно до П(С)БО 25 [1]. Рентабельність – це відносний рівень прибутковості бізнесу, що характеризує відношення отриманого ефекту (прибутку) до наявних або використаних ресурсів [2, с. 559]:

$$D = \frac{\dot{I}}{\hat{A}(\hat{E}, D)} \times 100, \quad (1)$$

де P – рентабельність, %;

Π – прибуток;

$B(K, P)$ – витрати (капітал, ресурси).

Рентабельність вимірюється за допомогою системи відносних показників, які характеризують ефективність роботи підприємства в цілому, його структурних підрозділів, прибутковість різних видів діяльності (операційної, фінансової, інвестиційної тощо), вигідність виробництва окремих видів продукції. Залежно від мети аналізу показники рентабельності доцільно об'єднати у такі групи [1, с. 560]:

- 1) показники, що базуються на витратному підході;
- 2) показники, що базуються на дохідному підході;
- 3) показники, в основі яких ресурсний підхід.

У табл. 1 наведено три групи показників рентабельності та окупності діяльності суб'єктів малого підприємництва, розрахунок яких проводиться за

інформацією форми № 1-м «Баланс» і форми № 2-м «Звіт про фінансові результати».

Таблиця 1

**Система показників оцінювання рентабельності та окупності
діяльності суб'єктів малого підприємництва**

Показник	Економічний зміст	Методика розрахунку (рядки форм № 1-м, 2-м)
1	2	3
Показники рентабельності та окупності витрат		
Рентабельність (збитковість) виробничих витрат, %	Прибуток (збиток) від <u>реалізації продукції</u> Собівартість реалізованої продукції	Ф. № 2-м: $(030-080) / 080 \times 100$
Рентабельність (збитковість) операційних витрат, %	Прибуток (збиток) від <u>операційної діяльності</u> Операційні витрати	Ф. № 2-м: $(030+040-080-090) / (080+090) \times 100$
Загальна рентабельність (збитковість) витрат господарської діяльності, %	Фінансовий результат <u>до оподаткування</u> Разом витрати	Ф. № 2-м: $130 / 120 \times 100$
Чиста рентабельність (збитковість) витрат господарської діяльності, %	<u>Чистий прибуток (збиток)</u> Разом витрати	Ф. № 2-м: $150 / 120 \times 100$
Коефіцієнт окупності виробничих витрат	<u>Чистий дохід</u> Собівартість реалізованої продукції	Ф. № 2-м: $030 / 080$
Коефіцієнт окупності операційних витрат	<u>Операційний дохід</u> Операційні витрати	Ф. № 2-м: $(030+040) / (080+090)$
Коефіцієнт окупності витрат господарської діяльності	<u>Разом чисті доходи</u> Разом витрати	Ф. № 2-м: $070 / 120$
Показники рентабельності реалізованої продукції		
Рентабельність (збитковість) продажу, %	Прибуток (збиток) від <u>реалізації продукції</u> Чистий дохід	Ф. № 2-м: $(030 - 080) / 030 \times 100$
Рентабельність (збитковість) операційного доходу, %	Прибуток (збиток) від <u>операційної діяльності</u> Операційний дохід	Ф. № 2-м: $(030+040-080-090) / (030+040) \times 100$
Показники рентабельності та окупності капіталу		
Загальна рентабельність (збитковість) сукупного капіталу, %	Фінансовий результат <u>до оподаткування</u> Середньорічна вартість капіталу	Ф. № 2-м: $130 /$ Ф. № 1-м: $(640, \text{гр. 3} + 640, \text{гр. 4}) \div 2 \times 100$
Чиста рентабельність (збитковість) сукупного капіталу, %	<u>Чистий прибуток (збиток)</u> Середньорічна вартість капіталу	Ф. № 2-м: $150 /$ Ф. № 1-м: $(640, \text{гр. 3} + 640, \text{гр. 4}) \div 2 \times 100$
Загальна рентабельність (збитковість) власного капіталу, %	Фінансовий результат <u>до оподаткування</u> Середньорічна вартість власного капіталу	Ф. № 2-м: $130 /$ Ф. № 1-м: $(380, \text{гр. 3} + 380, \text{гр. 4}) \div 2 \times 100$

Продовж. табл. 1

1	2	3
Чиста рентабельність (збитковість) власного капіталу, %	<u>Чистий прибуток (збиток)</u> Середньорічна вартість власного капіталу	Ф. № 2-м: 150 / Ф. № 1-м: (380, гр. 3 + + 380, гр. 4) ÷ 2 × 100
Коефіцієнт окупності сукупного капіталу	<u>Разом чисті доходи</u> Середньорічна вартість капіталу	Ф. № 2-м: 070 / Ф. № 1-м: (640, гр. 3 + + 640, гр. 4) ÷ 2
Коефіцієнт окупності власного капіталу	<u>Разом чисті доходи</u> Середньорічна вартість власного капіталу	Ф. № 2-м: 070 / Ф. № 1-м: (380, гр. 3 + + 380, гр. 4) ÷ 2
Період окупності сукупного капіталу, років	Середньорічна вартість капіталу Чистий прибуток	Ф. № 1-м: (640, гр. 3 + + 640, гр. 4) ÷ 2 / Ф. № 2-м: 150
Період окупності власного капіталу, років	Середньорічна вартість власного капіталу Чистий прибуток	Ф. № 1-м: (380, гр. 3 + + 380, гр. 4) ÷ 2 / Ф. № 2-м: 150

Отже, коефіцієнт співвідношення між прибутком (збитком) від реалізації продукції та собівартістю реалізованої продукції характеризує рентабельність (збитковість) виробничих витрат. Цей показник свідчить, яку суму прибутку (збитку) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) підприємство одержало в розрахунку на 1 грн витрат, вкладених у формування собівартості.

Для характеристики ефективності операційної діяльності визначається показник рентабельності (збитковості) операційних витрат як відношення прибутку (збитку) від операційної діяльності до операційних витрат.

Ефективність господарської діяльності підприємства в цілому оцінюється за показниками загальної та чистої рентабельності (збитковості) витрат господарської діяльності. Вони визначаються як відношення відповідно фінансового результату до оподаткування та чистого прибутку (збитку) до загальних витрат господарської діяльності.

Важливими показниками, що співвідносять доходи та витрати підприємства, є коефіцієнти окупності. Зокрема, коефіцієнти окупності виробничих витрат, операційних витрат і витрат господарської діяльності визначаються як відношення відповідно чистого доходу, операційного доходу та загальної величини чистих доходів до витрат, які формують собівартість реалізованої продукції, операційних витрат і загальної величини витрат.

Рентабельність (збитковість) продажу показує, скільки прибутку (збитку) від реалізації продукції надходить підприємству з 1 грн чистого доходу. Рентабельність (збитковість) операційного доходу визначається відношенням прибутку (збитку) від операційної діяльності до операційного доходу.

Показники загальної рентабельності (збитковості) сукупного капіталу та власного капіталу характеризують ефективність використання відповідно всього капіталу підприємства та окремо власного капіталу з погляду одержання на одиницю їх середньорічної вартості фінансового результату до оподаткування. Показники чистої рентабельності (збитковості) сукупного капіталу та власного капіталу визначаються за чистим прибутком (збитком).

Коефіцієнти окупності сукупного капіталу та власного капіталу показують, скільки підприємство одержало разом чистих доходів у розрахунку на 1 грн середньорічної вартості відповідно капіталу та власного капіталу. За умови одержання підприємством чистого прибутку визначаються показники періоду окупності сукупного капіталу та власного капіталу (в роках).

У процесі аналізу рентабельності оцінюється рівень виконання прийнятих параметрів (плану, прогнозу тощо), вивчається динаміка показників, здійснюється факторний аналіз зміни їх рівня, визначаються резерви підвищення рентабельності.

Умовою підвищення ефективності діяльності суб'єктів малого підприємництва є випереджальне зростання результативних показників чистих доходів і прибутків порівняно зі зростанням показників витрат і капіталу.

Список використаних джерел:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» / Затверджено Наказом Міністерства фінансів України № 39 від 25 лют. 2000 р. у редакції наказу Міністерства фінансів України № 25 від 24 січ. 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

2. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз : [навчальний посібник] / Ю. М. Тютюнник. – К. : Знання, 2012. – 815 с.